

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2021/6

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ
NAZARIYASI VA TARIXI.
HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

- 6 **АХМЕДШАЕВА МАВЛЮДА АХАТОВНА**
Некоторые теоретико-правовые вопросы
рецепции публичного права в
национальную правовую систему
- 12 **YOUNAS AMMAR**
SADIKOV MAKSUDBOY
ABDULAJONOVICH
Tech law in central asia: approach to technological
progress of the 4th industrial revolution
- 17 **UMAROV BEKZOD AZAMATOVICH**
Davlat boshqaruvini nomarkazlashtirish
konsepsiyasida prinsiplarning tutgan o'рни
- 24 **МУКУМОВ БОБУР МЕЛИБОЙ УГЛИ**
Проблемы нормативного регулирования
предпринимательской деятельности
в Республике Узбекистан

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ.
MA'MURIY HUQUQ.
MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 32 **HOSHIMXONOV AHROR MO'MINOVICH**
Hukumat faoliyatini pandemiya sharoitida
tashkil qilish va huquqiy tartibga solish
masalalariga oid mulohazalar
- 39 **MUHAMMADIYEV ULUG'BEK ISLOMOVICH**
XAYITOV XUSHVAQT SAPARBAYEVICH
Qonun ustuvorligini ta'minlashda zamonaviy
mexanizmlarning yaratilishi

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI.
TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA
HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 47 **IMOMOV NURILLO FAYZULLAYEVICH**
O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining
yangi tahriri loyihasida "fuqarolik qonunchiligi"ga
oid yangiliklarning ilmiy-nazariy tahlili
- 57 **SAIDOV MAQSUDBEK NORBOYEVICH**
Mas'uliyati cheklangan jamiyati ishtirokchilarining
umumiy yig'ilishini chaqirish va bu toifadagi
nizolarni hal qilishning ayrim masalalari

12.00.06 – TABIIY RESURLAR HUQUQI.
AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

12.00.07 – SUD HOKIMIYATI.
PROKUROR NAZORATI. HUQUQNI
MUHOFAZA QILISH FAOLIYATINI
TASHKIL ETISH. ADVOKATURA

- 66 **YAKUBOVA IRODA BAHRAMOVNA**
O'zbekistonda mualliflik huquqi bo'yicha
mulkiy huquqlarni jamoaviy boshqaruv
tashkilotlarining vujudga kelishi va rivojlanishi
- 74 **QUTLIMURATOV FARXAD QALBAYEVICH**
Qayta tashkil etilayotgan yuridik shaxs
kreditorlarining huquqlarini himoya qilish
mexanizmlarining umumiy tavsifi
- 81 **BAKHRAMOVA MOKHINUR
BAKHRAMOVNA**
Absence of jurisdiction and consequences
in arbitral proceedings
- 88 **IBROHIMOV AZIMJON ABDUMO'MIN O'G'LI**
Korporativ niqoblarni olib tashlash
konsepsiyasi va uni O'zbekiston korporativ
huquqida takomillashtirish masalalari
- 96 **ФАЙЗИЕВ ШУХРАТ ХАСАНОВИЧ**
Правовые основы экологической политики
государства: система, классификация и
проблемы кодификации законодательства
- 107 **MAXKAMOV DURBEK NEMATOVICH**
O'simlik dunyosini muhofaza qilishda
jamoatchilik nazoratini huquqiy ta'minlash
masalalari
- 114 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAEVICH**
The role of social partnership in setting
standards for the protection of the natural
environment (legal aspect)
- 124 **MAMAYEVA MAKBAL NURJANOVNA**
Организационные аспекты обеспечения
независимости института адвокатуры
в Узбекистане: проблемные аспекты
- 131 **URALOV SARBON SARDOROVICH**
Sud qarorlarining preyditsial ahamiyati
- 137 **MALLAYEV NORMAMAT RAMAZANOVICH
ERGASHEV BAHODIR ABDURASULOVICH**
Advokatlik faoliyatini tashkil etishning
nazariy-huquqiy asoslari

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI.
HUQUQBUZARLIKLARNING OLDINI
OLISH. KRIMINOLOGIYA.
JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

- 143 **XUDAYKULOV FERUZBEK XURRAMOVICH**
Ekologiya sohasidagi jinoyatlar obyektiv belgilari
va o'ziga xos xususiyatlari: tahlil va taklif
- 153 **SALOXOVA SARVINOZ SADRIDDIN QIZI**
Ozodlikdan mahrum qilish jazosini o'tab
chiqqan voyaga yetmaganlarning post-
penitensiar adaptatsiyasini ta'minlashni
takomillashtirish
- 162 **MAMAJANOV ABORBEK
MIRABDULLAYEVICH**
Ayrim xorijiy mamlakatlar jinoyat qonunlarida
o'zboshimchalik uchun javobgarlik
- 170 **ANORBOYEV MURODJON
RAXMANQUL O'G'LI**
Tergov qilishga yoki sud ishlarini hal etishga
aralashish jinoyatining umumiy tavsifi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI.
KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV
HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

- 176 **БАЗАРОВА ДИЛДОРА БАХАДИРОВНА**
Соглашение о признании вины как
гарантия обеспечения прав личности
в уголовном процессе
- 184 **PRIMOV BAXTIYOR OLIM O'G'LI**
Dastlabki tergovda qo'llanilayotgan axborot-
kommunikatsiya texnologiyalari tushunchasi
va umumiy tavsifi

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

- 192 **EGAMBERDIYEV DILSHOD ALISHEROVICH**
Xalqaro nizolarni tinch yo'l bilan hal etish
vositasi sifatida xalqaro tergov komissiyalari
ahamiyati va tushunchasi
- 200 **КОЗАКОВ БЕКЗОД АБДУЛБОКИЕВИЧ**
Принцип добрососедства между
государствами в современном междуна-
родном праве
- 209 **SUVANOV SARDOR BAXADIROVICH**
Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida
inson huquqlariga oid ayrim masalalar

UDC: 34 (042) (575.1)
ORCID: 0000-0002-5961-9970

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FUQAROLIK KODEKSINING YANGI TAHRIRI LOYIHASIDA “FUQAROLIK QONUNCHILIGI”GA OID YANGILIKLARNING ILMIIY-NAZARIY TAHLILI

Imomov Nurillo Fayzullayevich,
Toshkent davlat yuridik universiteti kafedra mudiri,
yuridik fanlar doktori, professor,
e-mail: nurillo_1212@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi yangi tahriri loyihasing "Fuqarolik qonunchiligi" nomli 1-bobining ilmiy-nazariy tavsifi berilgan. Loyiha bilan FKga kiritilishi taklif etilayotgan o'zgartirish muallifning talqinida ilmiy jihatdan asoslashga harakat qilingan. Xususan, fuqarolik qonunchiligi asosiy negizlari sifatida ikkita muhim prinsip: "fuqarolik muomalasi ishtirokchilarining xohish-istagini ifodalash erkinligi" va "fuqarolik muomalasi ishtirokchilarining mulkiy mustaqilligi"ni FKga kiritish zarurati va ahamiyati fuqarolik huquqi doktrinasi va amaliyotidan kelib chiqib asoslantirilgan. Shu bilan birga, maqolada fuqarolik huquqi predmeti tarkibiga korporativ munosabatlar va boshqa turdagi tadbirkorlik munosabatlarini kiritishning ilmiy-metodologik jihatlari tahlil qilingan. Bundan tashqari, fuqarolik qonunchiligi tomonidan tartibga solinadigan munosabatlar tizimida davlat ishtirokidagi munosabatlarni tartibga solishning muhim qoidasini belgilash lozimligi borasida fikr bildirilgan. Shuningdek, umumiy va maxsus fuqarolik qonunchilik hujjatlarining nisbati, fuqarolik qonunchiligining orqaga qaytish kuchini aniqlashtirish, makon bo'yicha amalda bo'lishiga oid qoidalarni loyihaga kiritishning zarurati hamda fuqarolik qonunchiligini talqin etish borasidagi qoidalarining loyihada mustahkamlanishi kerakligi muallif tomonidan asoslantirishga harakat qilingan. Qolaversa, maqolada bir qator xorijiy davlatlar qonunchiligi, milliy va xorijiy olimlarning fikrlari tahlili qilinib, ishtirokchilarning o'zlari tomonidan tartibga solinadigan munosabatlarga oid manbalar hamda fuqarolik qonunchiligi va O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari o'rtasidagi nisbatga oid taklif etilayotgan o'zgartirish va qo'shimchalarning mohiyati qisqa talqinda ochib berilgan.

Kalit so'zlar: fuqarolik huquqi, qonunchilik, fuqarolik kodeksi, prinsiplar, fuqarolik qonunchiligini talqin etish, fuqaro, yuridik shaxs, davlat, huquqiy munosabat, huquqiy tartibga solish, korporativ munosabat.

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НОВШЕСТВ ПО «ГРАЖДАНСКОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ» В ПРОЕКТЕ НОВОЙ РЕДАКЦИИ ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Имомов Нурилло Файзуллаевич,
доктор юридических наук, профессор, заведующий кафедрой
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В данной статье дается научно-теоретическое описание главы 1 «Гражданское законодательство» в новой редакции Гражданского кодекса Республики Узбекистан. Осуществлена попытка научно обосновать в авторской интерпретации изменения, вносимые в ГК посредством проекта. В частности, исходя из гражданского правовой доктрины и практики, обоснована необходимость и важность внесения в ГК двух важных принципов как основы гражданского права: свобода волеизъявления участников гражданского оборота и имущественная независимость участников гражданского оборота. Вместе с тем в статье анализируются научно-методические аспекты включения корпоративных отношений и других видов деловых отношений в предмет гражданского права. Кроме того, предлагается установить в системе отношений, регулируемых гражданским правом, важную норму регулирования

отношений с участием государства. Также автор попытался обосновать важность внесения в проект правил по соотношению общего и специального гражданского законодательства, определению обратной силы гражданского права, действию в пространстве, а также закрепления в проекте правил по толкованию гражданского законодательства. Кроме того, в статье на основании анализа законодательства ряда зарубежных стран, взглядов национальных и иностранных ученых в краткой форме раскрыты значение предлагаемых изменений и дополнений по источникам для регулирования отношений самими участниками, даны предложения о соотношении гражданского законодательства и международных договоров Республики Узбекистан.

Ключевые слова: гражданское право, законодательство, Гражданский кодекс, принципы, толкование гражданского законодательства, гражданин, юридическое лицо, государство, правовые отношения, правовое регулирование, корпоративные отношения.

SCIENTIFIC-THEORETICAL ANALYSIS OF THE UPDATES ON «CIVIL LAW» IN THE DRAFT NEW VERSION OF THE CIVIL CODE OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Imomov Nurillo Fayzullaevich,
Doctor of Law (DSC) , Professor
Tashkent State University of Law
head of department

Abstract. This article gives a scientific-theoretical description of Chapter 1 of the Draft of new edition of the Civil Code of the Republic of Uzbekistan (hereinafter - CC) "Civil legislation". The proposed amendment to the Civil Code with the draft was scientifically grounded in the author's interpretation. In particular, the necessity and importance of inclusion in the Civil Code of two important principles as the basic foundation of civil law: "freedom of expression of participants of civil proceedings" and "property independence of participants of civil proceedings" is based on the doctrine and practice of civil law. At the same time, the article analyses the scientific and methodological aspects of including corporate relations and other types of business relations in the subject matter of civil law. In addition, it was proposed that an important rule regulating relations with state participation should be established in the system of relations regulated by law. The author has also tried to substantiate the correlation between the general and special part of civil law, the need to determine the retroactive effect of it, the necessity to draft the rules of application of space and the need to strengthen the rules of interpretation of law. In addition, the article analyses the legislation of several foreign countries, the views of domestic and foreign scholars, the sources of the relations regulated by the participants, as well as the essence of the proposed changes and additions in the relationship between civil law and international treaties which are signed by the Republic of Uzbekistan.

Keywords: civil law, legislation, civil code, principles, interpretation of civil law, citizen, legal entity, state, legal relations, legal regulation, corporate relations.

Fuqarolik qonunchiligi O'zbekiston qonunchilik tizimida alohida o'ringa ega bo'lgan, o'zining tartibga solish predmeti va metodlariga ega bo'lgan sohalaridan biri hisoblanadi. Fuqarolik qonunchiligi tarkibining rangbarangligi va turlarining kengligi nuqtayi nazaridan ham milliy yurisprudensiyaning boshqa sohalar qonunchigiga qaraganda, birmuncha keng va murakkabroq ko'rinish hosil qiladi. Shuningdek, fuqarolik qonunchiligi normalarining "egiluvchanligi", huquqiy munosabat ishtirokchilarining erk muxtoriyatiga keng yo'l berilganligi hamda davlat aralashuvining maksimal darajada kamligi kabi jihatlar bilan ham boshqa qonunchilik sohalaridan farq qiladi. Fuqarolik qonunchiligi prinsiplari ham umumiy

ruhiyati nuqtayi nazaridan bevosita ishtirokchilar uchun "qulay, egiluvchan hamda erk muxtoriyati"ga yo'naltirilgan bo'lib, fuqarolik qonunchiligi normalarida ushbu prinsiplar aks etadi va aynan mana shu omillar fuqarolik qonunchiligining hozirgi holati va istiqbolini belgilashning asosiy mezonlari sanaladi. Boshqacha aytganda, fuqarolik qonunchiligi "yuridik jihatdan teng", "mulkiy mustaqil" hamda erk-muxtoriyatiga ega shaxslar (jismoniy va yuridik shaxslar, davlat) o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar (mulkiy, shaxsiy nomulkiy va tashkiliy-huquqiy (korporativ)munosabatlar) tartibga soluvchi qoidalar (normativ-huquqiy hujjatlar, analogiya (o'xshashlik), odatlar, shartnomalar] tizimidan iboratdir.

Fuqarolik qonunchiligini takomillashtirish zarurati yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan davomli, izchil va barqaror islohotlar silsilasida o'z o'rniga ega. Shu sababli O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-apreldagi F-5464-son farmoyishi bilan O'zbekiston Respublikasining fuqarolik qonunchiligini takomillashtirish Konsepsiyasi [1] (keyingi o'rinlarda Konsepsiya) tasdiqlanib, unda asosiy vazifalardan biri sifatida "fuqarolik qonunchiligini inventarizatsiya qilish va shu asosda rivojlangan xorijiy huquqiy tartibotlar asosida takomillashtirish" belgilangan. Shundan kelib chiqib, fuqarolik qonunchiligi takomillashtirishda eng muhim masalalardan biri "fuqarolik qonunchiligining asosiy negizlari", ilmiy-nazariy "til" bilan aytganda esa, fuqarolik huquqining prinsiplarining inventarizatsiya va takomillashuvi hisoblanadi. Chunki, prinsiplar qonunchilik normalarida o'z ifodasini topgan asosiy qoidalar bo'lib, ular asosida qonunchilikning asosiy vazifalari: huquqni belgilash, ijtimoiy munosabatni tartibga solish, huquqiy muhofaza va huquqiy himoya va boshqalar amalga oshiriladi [2]. Fuqarolik huquqining prinsiplari tadqiqotini amalga oshirgan A.Muxammadiyev prinsiplar "fuqarolik qonunlari saviyasini va ayniqsa sivilistik doktrinani, shuningdek, huquqiy tizimning yetuklik ko'rsatkichi sifatida qonunni qo'llash madaniyati darajasini belgilab beradi" [3], - degan xulosaga keladi. Ushbu masalada A.N.Klimova o'z nuqtayi nazarini quyidagicha izohlaydi: "fuqarolik huquqining prinsiplari – ushbu huquq sohasi mohiyatining tavsifini ifoda etadiki, bunday tavsifsiz fuqarolik huquqi huquq sohasi sifatida normal amal qilishi mumkin bo'lmaydi" [4]. Akademik H.Rahmonqulov fuqarolik huquqi prinsiplarining huquqiy tartibga solishdagi o'zni yuqori ekanligini ta'kidlagan holda fuqarolik qonunchiligi normalarida belgilanmagan munosabatlarni tartibga solishda qo'llaniladigan asosiy vosita ekanligini qayd etadi [5]. N. Reichning [6] fikricha, prinsiplar xususiy huquqda muhim o'rin tutadi va bunda yumshoq huquq instrumenti sifatida muayyan qoidalar majmuini hosil qiladi. Jeremy Bentham [7] fuqarolik huquqi tamoyillari deganda, qonunlarning maqsadini ifodalashni, ya'ni qonun chiqaruvchi tomonidan subyektlarning huquqlari yoki majburiyatlarini belgilashda yo'nalish bo'la oladigan asosiy qoidalarni tushunadi.

Fikrimizcha, fuqarolik qonunchiligining asosiy negizlari qonunchilik normalarining mazmun va mohiyati doirasi, chegarasi hamda yo'nalishini belgilab beruvchi bosh mezon bo'lish bilan birga, muayyan ijtimoiy munosabatni huquqiy tartibga solish funksiyasiga ham ega. Masalan, shartnomalar erkinligi prinsipi taraflarni shartnoma tuzishga majburlashga yo'l qo'yilmasligini, mulkning daxlsizligi esa sudning qarori qonuniy kuchga kirmaguniga qadar hech kimning mulk huquqi bekor qilinmasligi to'g'ridan to'g'ri amal qiladigan va huquqiy tartibga solish yukiga ega bo'lgan tamoyillar sanaladi.

Fuqarolik qonunchiligining asosiy negizlari nazarda tutuvchi FKning 1-moddasi ijtimoiy munosabatlarning bugungi taraqqiyot darajasi hamda huquqiy tafakkur rivojining hozirgi holatidan kelib chiqib takomillashuviga muhtojdir. Chunki, asosiy tamoyillar butun fuqarolik qonunchiligi tizimi uchun bosh mezon, "mayoq", "mo'ljal", chegara, yo'nalish va doira bo'lib xizmat qiladi. Bu jihatlarda esa zamon taraqqiyotiga mos va u bilan hamohanglikda rivojlanishi zarur. Bundan tashqari, fuqarolik huquqi doktrinasini belgilab berishning dastlabki asosi, boshqacha aytganda, debochasi ham aynan fuqarolik qonunchiligining asosiy prinsiplarining zimmasiga tushadi. Shu sababli fuqarolik qonunchiligi asosiy prinsiplari doirasini aniqlashtirish, ularning qonunchilik darajasida mustahkamlash va aniq belgilash zarurati mavjud. Zero, Konsepsiyada ham fuqarolik qonunchilik prinsiplarini xalqaro standartlar hamda axloq qoidalari va ma'naviy normalardan kelib chiqib takomillashtirish nazarda tutilgan. Bunda e'tiborga molik bo'lgan masalalardan biri fuqarolik huquqlarini amalga oshirishga nisbatan qonunchilikda belgilangan asosiy prinsiplar hisoblanadi. Shu o'rinda, fuqarolik-huquqiy tartibga solishning asosiy metodlaridan biri fuqarolik huquqlarida cheklolarning amalga oshirilishi hisoblanadi. Biroq har qanday huquqni amalga oshirish yoki huquq doirasi muayyan asoslar va talablardan kelib chiqib cheklanishi mumkin. Bunday cheklashlar mamlakatda amal qilayotgan konstitusiyaviy tuzum, axloq qoidalari, sog'liqni saqlash, boshqa shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, mamlakat mudofaasi va davlat xavfsizligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan hajmda cheklanishi mumkin. Ammo FK amalda mavjud bo'lgan

fuqarolik huquqlarini cheklanmasligiga oid qoidalarini belgilamaydi. Bu borada amaliyotda turli ko'rinishda muammolar (masalan, mulk huquqining cheklanishi) mavjud bo'lganligi sababli FKdagi mazkur bo'shliq saqlanib qolmoqda. Shu bois FKda fuqarolik huquqlarini cheklash asoslari va hajmi borasida aniq qoidalar belgilanishi lozim. Fikrimizcha, fuqarolik huquqlarini cheklanish doirasida qonunchilik aniq belgilanishi qoidasining FKga kiritilishi fuqarolik-huquqiy munosabat ishtirokchilarining huquqlarini cheklanish maqsadi va hajmini belgilash yo'li bilan fuqarolik huquqlarini cheklashda turli o'zboshimchaliklar hamda davlat organlarining bu borada asossiz qaror qabul qilishlarining oldini olishga xizmat qiladi.

Fuqarolik qonunchiligi asosiy negizlari borasida muhim masalalardan yana biri bu ishtirokchilarning "xohish-istagini ifodalash erkinligi" va "mulkiy mustaqilligi" hisoblanadi. Erk muxtoriyati prinsipi subyektlarning o'z xohishidan kelib chiqib qaror qabul qilish va harakat qilishlarini anglatadi. Mazkur ikki prinsip Ozarbayjon Fuqarolik kodeksining 6-moddasida nazarda tutilgan. Yuridik adabiyotlarda "xohish istakni ifodalash erkinligi" prinsipi umumiy nuqtayi nazardan fuqarolik huquqidagi erkinlik deb ham ataladi va ushbu prinsipni fuqarolik qonunchiligida ifodalash zarurati borasida ham fikrlar bildirilgan. Jumladan, M.A.Grigorevaning yozishicha, "fuqarolik-huquqiy munosabat ishtirokchilari erkinligi prinsipining amal qilishi quyidagi bosqichlarda o'z ifodasini topadi: 1) fuqarolik huquq va burchlarining vujudga kelishi; fuqarolik huquqlarining amalga oshirilishi; 3) buzilgan huquqlarning himoya qilinishida"[8]. R.B.Bryuxov fuqarolik huquqidagi dispozitivlikni keng va tor ma'noda talqin etishga harakat qiladi. Uning talqiniga ko'ra, "keng ma'noda dispozitivlik deganda, subyektiv fuqarolik huquq va burchlarni qo'lga kiritish, ushbu huquqlarning tuzilishini belgilash, bitim tuzishda dispozitiv normalarda belgilangan qoidalardan chetga chiqish erkinligi tushunilsa, tor ma'noda fuqarolik huquqlarini amalga oshirish va huquqlarni himoya qilish shakli va usullaridan foydalanish hamda javobgarlik shaklini tanlash erkinligi anglashiladi"[9]. P.A.Gordeyevning ta'kidlashicha, "keng ma'nodagi erkinlikdan farqli ravishda dispozitivlik huquqdan tashqarida bo'lishi mumkin emas. Dispozitivlik bu faqat cheklangan ko'rinishda mavjud bo'ladigan huquqiy erkinlikdir....boshqacha aytganda, dis-

pozitivlik faqat erkinlik cheklangan joyda mavjud bo'ladi"[10].

Fikrimizcha, dispozitivlik, ya'ni huquqiy munosabat ishtirokchisining o'z xatti-harakatlari va xulq-atvoridagi qonunchilik darajasida yo'l qo'yiladigan erkinligidir. Bu erkinlik fuqarolik-huquqiy munosabatlarning ko'plab turlarida namoyon bo'ladi va subyektiv fuqarolik huquqi mavjudligining bosh mezoni sanaladi. Zero, o'zbek sivilistikasi asoschilaridan biri professor I.B.Zokirov ta'kidlaganidek, "taraflar erkin, o'zgalarning ta'siri va majburlashlarisiz, erk-irodalarini mustaqil amalga oshirgan holda fuqarolik munosabatlariga kirishadilar"[11].

"Fuqarolik muomalasi ishtirokchilarining xohish-istagini ifodalash erkinligi" – fuqarolik qonunchiligining asosiy negizlari sifatida FKga kiritilishi nazarimizda fuqarolik-huquqiy doktrinani boyitadi hamda fuqarolik-huquqiy tartibga solishni barqaror va izchil tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirishga xizmat qiladi. Birinchidan, ushbu prinsip fuqarolik huquqi subyektlarning huquqiy munosabatda o'z xohishini ifodalash erkinligi qoidasini qonunchilik darajada mustahkamlaydi va barcha fuqarolik-huquqiy munosabatlar uchun amal qilishini kafolatlaydi. Ikkinchidan, xohish-istak, irodani ifodalash erkinligi subyektga o'z xohishi va manfaatidan kelib chiqib harakat qilish va boshqa shaxslarning salbiy ta'siri va tayziqidan tiyilishi uchun belgilangan himoya to'sig'i vazifasini bajaradi. Uchinchidan, subyekt erkinligi fuqarolik-huquqiy munosabatning barcha bosqichlarida amal qiladi va shaxsning subyektiv fuqarolik huquqlari ta'minlanganligini anglatadi, masalan, fuqarolik huquqi subyekt o'z huquqini amalga oshirishni yoki buzilgan huquqlarini himoya qilishni istamasa, hech kim uni bunga majburlashiga yo'l qo'yilmaydi. To'rtinchidan, bu prinsipning kiritilishi fuqarolik qonunchiligi uchun muhim bo'lgan "dispozitiv yo'naltirilganlik" qoidasining real ifodasini e'tirof etilganligini anglatadi. Umuman olganda, esa FKning yangi tahririga "fuqarolik muomalasi ishtirokchilarining xohish-istagini ifodalash erkinligi" fuqarolik-huquqiy tartibga solishda muayyan bo'shliqlarni to'ldirishga hamda vujudga kelishi mumkin bo'lgan yangi ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish uchun muhim huquqiy qoidani yaratilishiga zamin yaratadi.

Fuqarolik qonunchiligining asosiy prinsiplaridan biri sifatida "fuqarolik muomalasi ishtirok-

chilarining mulkiy mustaqilligi”ning FK yangi tahriri loyihasida aks ettirilayotganligi ham fuqarolik huquqi sohasining o’ziga xosligi hamda fuqarolik-huquqiy muomala har doim mol-mulkka asoslanishidan kelib chiqadi. Fuqarolik muomalasi ishtirokchilarining “mulkiy mustaqillikka” ega bo’lishining ahamiyati borasida H.Rahmonqulov[12] va O.Oqyulovlar[13] ham alohida qayd etib o’tishadi. Amaldagi FKda ham fuqarolik muomalasi – fuqarolik huquqlari obyektlarining erkin sur’atda bir shaxsdan ikkinchi shaxsga o’tishini nazarda tutadi. Bu esa, o’z navbatida, muomala ishtirokchilarining huquq va majburiyatlarga ega bo’lishlarini, bu huquq va majburiyatlar mol-mulkka asoslangan bo’lishini, ayni paytda esa bu ishtirokchining mulkiy mustaqillikka ega bo’lishini taqozo etadi.

Shu o’rinda qayd etish lozimki, bugungi sivilistik tafakkurda, xususan postsovet mamlakatlari sivilistikasida “mulkiy mustaqillik” prinsipi yoki mezoni ko’p o’rinlarda asosan yuridik shaxsning tushunchasi va mohiyatini tavsiflashda qo’llaniladigan va faqat yuridik shaxsga xos belgi sifatida talqin etiladi. Bu holat ko’p jihatdan fuqarolik qonunchiligida yuridik shaxs tushunchasiga berilgan ta’rifni noto’g’ri talqin etishdan kelib chiqadi. Xususan, fuqarolik qonunchilikda belgilangan “alohida mol-mulkka ega bo’lish” (rus tilida “imeyet obosoblennoye imushestvo”) (FKning 39-moddasi birinchi qismi) yuridik adabiyotlar va darsliklarda[11] “mulkiy mustaqillik” sifatida talqin etilgan va shunday tasavvur yuzaga kelib qolgan. Fikrimizcha, bu o’rinda “alohida mol-mulkka ega bo’lishi” va “mulkiy mustaqillik” tushunchalarini farqlash lozim. Zero “mulkiy mustaqillik” fuqarolik huquqining barcha subyektlariga xos bo’lgan jihat bo’lib, bu fuqarolik muomalasining har bir ishtirokchisi shunday holatda deb tasavvur qilinaadi. Mazkur prinsipning FK yangi tahriri loyihasiga kiritilishi esa fuqarolik muomalasi ishtirokchilarining mulkiy mustaqillik asosida harakatlaniishi, o’zi uchun huquqlar olish va zimmasidagi majburiyatlarni shu asosda bajarishini anglashga xizmat qiluvchi muhim doktrinial qoidaning mustahkamlanishini anglatadi.

FK yangi tahriri loyihasining “fuqarolik qonunchiligi” deb nomlangan 1-bobiga taklif etilayotgan o’zgartishlardan yana biri – bu fuqarolik huquqi predmeti doirasini yanada aniqlashtirish va Konsepsiyada belgilangan vazifalardan kelib chiqib

korporativ munosabatlarni hamda tadbirkorlik bilan bog’liq boshqa munosabatlarni “fuqarolik kodeksining tartibga solish predmeti doirasiga kiritish” [1] muhim o’rin tutadi. Zero, “korporativ munosabatlar” tushunchasi va ushbu munosabatlarni tartibga solishning u yoki bu jihatlari huquqni qo’llash amaliyotida, shuningdek qonunchilikda qo’llanilib kelinmoqda. Masalan, Iqtisodiy protsessual kodeksning 30-moddasi bevosita korporativ nizolarga bag’ishlangan. Bundan tashqari, yuridik adabiyotlarda[14] ham tashkiliy-huquqiy munosabatlar, xususan, korporativ munosabatlarni fuqarolik huquqi predmeti tarkibiga kiritish zarurati borasida fikrlar uzoq vaqtlardan buyon ta’kidlanib kelmoqda. Shundan kelib chiqib, korporativ va tadbirkorlik faoliyati bilan bog’liq boshqa munosabatlarni fuqarolik qonunchiligi bilan tartibga solinadigan munosabatlar tarkibiga kiritilishi fuqarolik huquqi nazariyasi, qonunchiligi va amaliyoti o’rtasidagi muvofiqlikni ta’minlashga xizmat qiladi.

Davlat fuqarolik-huquqiy munosabatlardagi ishtirokini huquqiy tartibga solinishi xususiy huquq va ommaviy huquq elementlarining mavjudligi nuqtayi nazaridan ham dolzarbdir. Fuqarolik huquqi doktrinasida davlat ham fuqarolik-huquqiy munosabatlarda boshqa subyektlar (jismoniy va yuridik shaxslar) bilan baravar asoslarda ishtirok etishi qoidasi amal qiladi. Bu doktrina o’rinli va har tomonlama fuqarolik huquqi sohasining mohiyati va predmetiga mos keladi. Biroq, davlat ommaviy huquqi subyekti sifatida hokimiyat vakolatlariga egaki, bu jihatlarda muayyan ma’noda uning fuqarolik-huquqiy munosabatlardagi ishtirokiga nisbatan ham ta’sir ko’rsatadi. Shu sababli FKning yangi tahriri loyiha (keyingi o’rinlarda loyiha)sida amaldagi FKning 5-bobi chiqarilib, undagi qoidalarga o’zgartish va qo’shimchalar kiritilib, loyiha 2-moddasiga ko’chirib o’tkazilmoqda. Ta’kidlash lozimki, FK amaldagi tahririning 5-bobida davlatning fuqarolik-huquqiy munosabatlarga oid ishtirokiga bag’ishlangan bor-yo’g’i 2 ta modda keltirilgan bo’lib, ushbu moddalardagi normalar diklorativ tusga ega. Ya’ni bu normalarda asosan davlat nomidan uning organlari ishtirok etishi, davlat boshqa subyektlar bilan baravar ishtirok etishi, majburiyatlari bo’yicha davlat o’z mablag’lari bilan javob berishi, davlat va u tomonidan tuzilgan yuridik shaxs javobgarligining farqlanganligi ham-

da davlat kafolat bergan yuridik shaxs majburiyatlari yuzasidan javobgarlik nazarda tutilgan. Fikrimizcha, FKning amaldagi tahririda fuqarolik huquq doktrinasida mavjud bo'lgan qarashlar inobatga olinmagan. Zero, sivilistik doktrinada davlat korporatsiya sifatida talqin etiladi. Odatda, ichki fuqarolik huquqiy munosabatlarda davlat nomidan tegishli vakolatli organlar ishtirok etadi (masalan, kontraktatsiya shartnomasi, davlat ehtiyojlari uchun tovarlar xarid qilish va shu kabilar). Bunday ishtirok orqali alohida o'ziga xos belgilari, maqomi ajratiladi (masalan, suverenitet, huquq va muomala layoqatini cheklash yoki undan mahrum qilish, yuridik shaxsni tugatish kabi choralarning davlatga nisbatan qo'llanilmasligi). Fuqarolik-huquqiy munosabatlarga nisbatan monistik va plyuralistik shakllari ajratiladi. Biroq ko'p holatlarda aralash shakl ustuvorlik kasb etadi[15]. Davlatning alohida tuzilma sifatidagi fuqarolik huquqiy munosabatlardagi ishtirokiga nisbatan yuridik shaxslarning ishtirokiga oid normalarning qo'llanilishi umumqabul qilingan doktrina sanaladi. Shundan kelib chiqib, loyihaning 2-moddasiga davlatning fuqarolik-huquqiy munosabatlardagi ishtirokini yanada aniqlashtirish maqsadida "agar qonunchilik hujjatlaridan boshqacha hol kelib chiqmasa, fuqarolik qonunchiligi bilan tartibga solinadigan munosabatlarda yuridik shaxslar ishtirokini belgilovchi normalar davlatga nisbatan qo'llanilishi" qoidasi kiritilmoqda.

Ma'lumki, fuqarolik huquqining vazifalaridan biri fuqarolik huquqlarini, jumladan, shaxsiy nomulkiy huquqlarni belgilash va u bilan bog'liq munosabatlarni tartibga solish hisoblanadi va bu FKning 2-moddasi to'rtinchi qismida belgilangan. Biroq keyingi yillarda fuqarolik-huquqiy doktrinaning jadal rivojlanishi va takomillashuvi fuqarolik huquqida shaxsiy nomulkiy huquqlar va u bilan bog'liq munosabatlar nafaqat belgilanishi va tartibga solinishi, balki himoya qilinishi ham lozimligini ko'rsatdi. Bu holat, ayniqsa, Internetning rivojlanishi, virtual olamning paydo bo'lishi va onlayn munosabatlarning shakllanishi bilan yanada dolzarblik kasb etdi. Shundan kelib chiqib loyihada shaxsiy nomulkiy munosabatlar nafaqat tartibga solinishi, balki shaxsiy nomulkiy munosabatlardan kelib chiquvchi huquqlar himoya qilinishiga oid o'zgartirish kiritilmoqda.

Fuqarolik qonunchiligi hujjatlarining turlari ko'p va rang-barang ekanligini yuqorida ham

ta'kidlab o'tgan edik. Shu sababli ularni qo'llashda bir qator muammolar mavjud. Masalan, qonun va qonun osti hujjatlarining o'zaro nomuvofiqligi, teng yuridik kuchga ega bo'lgan normalarning o'zaro nisbati, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda umumiy va maxsus normalarni qo'llashdagi ustuvorlik qaysi biriga berilishi va shu kabilar. Albatta, mazkur masalalarning ayrimlari O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 20-apreldagi "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi[16] O'RQ-682-son Qonunida barcha huquq sohalari qonunchiligi uchun umumiy tarzda va universal qoidalar ko'rinishida belgilangan. Biroq bu qonun fuqarolik-huquqiy munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari va uning manbalari doirasini to'liq qamrab olmagan. Zero, fuqarolik huquqida huquqiy manbalar bilan birga, nohuquqiy manbalar ham amal qiladiki, bu holat fuqarolik-huquqiy munosabatlarni tartibga solishda o'ziga xosliklarni yuzaga keltiradi. Shu sababli loyihaning 3-moddasida FK amaldagi tahririda mavjud bo'lgan bo'shliqlarni to'ldirish va qonunchilik hujjatlarining o'zaro nisbatini aniqlashtirishga oid qo'shimcha taklif etilgan. Xususan, amaldagi tahrirda vazirlik va idoralarining qaysi holatlarda fuqarolik qonunchilik hujjatlarini chiqarishi masalasi aniq belgilangan bo'lib, Prezident va Hukumat hujjatlariga nisbatan bu masala ochiq qolgan edi. Ma'lumki, amaldagi qonunchilikka muvofiq, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Hukumati alohida institut hisoblanadi hamda o'z vakolatlari doirasida fuqarolik munosabatlarini tartibga soluvchi hujjatlar chiqaradi. Shu bois hamda huquqni qo'llash amaliyotida turli tushunmovchiliklar kelib chiqishining oldini olish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Hukumatining hujjatlarini ham mazkur moddaga kiritilmoqda. Zero, qonun osti hujjatlarini (qonunchilik hujjatlarini) vazirliklar va idoralar uchun fuqarolik qonun hujjatini qabul qilish vakolatini bermasligi kerak.

FK amaldagi tahririning 4-moddasidan anglashilishicha, fuqarolik qonunchiligi hujjatlarini orqaga qaytish kuchiga ega emas. Bu qoidadan faqat bitta istisno, ya'ni qabul qilingan qonun hujjatining o'zida uning orqaga qaytish kuchi haqida qoida belgilanishi mavjud. Fuqarolik qonunchilik hujjatlarining orqaga qaytish kuchi borasida taklif etilayotgan yangilikka ko'ra "Agar fuqarolik qonunchiligi hujjati fuqarolik huquqi subyektlariga zarar yetkazsa yoki uning holatini yomon-

lashtirsa, orqaga qaytish kuchiga ega bo'lmashligi" qat'iy belgilanishi lozim va bu mavjud istisno ham agar mazkur holatni yuzaga keltirsa, amal qilmasligini anglatadi. Bunday qoida Ozarbayjon FKning 7-moddasi 3-qismida va Gruziya FKning 6-moddasida keltirilgan bo'lib, fuqarolik huquq subyektlarining manfaatlarini himoya qilish hamda fuqarolik qonunchiligi hujjatlarining barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Qolaversa, bunday normaning kiritilishi fuqarolar va yuridik shaxslarning davlatda qonunchilik tizimiga bo'lgan ishonchi ortishiga ham zamin yaratadi.

"Fuqarolik qonunchiligining vaqt bo'yicha amal qilishi" amaldagi FKning

4-moddasida belgilangan holda, ushbu hujjatlarining "makon bo'yicha amal qilishi" nazarda tutilmagan. Ushbu bo'shliqni bartaraf etish maqsadida loyihaga yangi modda sifatida "Fuqarolik qonunchiligining makon bo'yicha amal qilishi" kiritilmoqda. Bunday norma Ozarbayjon FKning 8-moddasida quyidagi mazmunda ifodalangan: "fuqarolik qonunchiligi mamlakatning butun hududida hech qanday istisnalarsiz amal qiladi. Fuqarolik qonunchiligida nazarda tutilgan huquqlar mamlakatning butun hududida to'sqinliklarsiz amalga oshirilishi mumkin va majburiy muhofaza etiladi". Bundan farqli ravishda loyihada fuqarolik qonunchiligining makon bo'yicha amalda bo'lishiga oid norma bir qadar rivojlangan tarzda ifodalangan. Zero, qonunchilikning mamlakat hududida makon bo'yicha amal qilishiga oid qoida tegishli qonun (O'RB-682-son Qonun 42-moddasi)da o'z ifodasi topgan. Shundan kelib chiqib hamda bugungi kunda real makon va virtual makon tushunchalarining vujudga kelayotganligini inobatga olib loyihaga professor I.R.Rustambekov[17] tomonidan taklif etilgan quyidagi qoida kiritildi: "fuqarolik qonunchiligi hujjatlari real va virtual (internet) makonda vujudga keladigan munosabatlarga nisbatan ularning xususiyatlaridan kelib chiqqan holda qo'llaniladi. Fuqarolik qonunchiligi hujjatlari, agar unda boshqa holat belgilangan va mohiyatidan faqat real makonda vujudga kelishi mumkinligi anglashilmasa, virtual makondagi munosabatlarga nisbatan ham qo'llaniladi". Fikrimizcha, bu qoida fuqarolik qonunchiligi hujjatlari normalarini virtual makonda vujudga keluvchi munosabatlarga tatbiq qilish uchun to'liq huquqiy asosni vujudga keltiradi, ya'ni bunday qoida real

makon uchun mo'ljallangan fuqarolik qonunchilik hujjatlarini virtual munosabatlarga qo'llashga xizmat qiladi.

Fuqarolik-huquqiy munosabatlarni belgilash, tartibga solish hamda fuqarolarning huquqlarini himoya qilish va qonuniy manfaatlarini ta'minlashdagi asosiy masalalardan biri fuqarolik qonunchiligi hujjatlarini talqin etish sanaladi. Zero, qonunchilikni aniq va bir xilda qo'llanilishi talqinning to'g'riligi va yondashuvning bir xilligiga bog'liq. Bunday muhim jihat esa qonun chiqaruvchining tegishli normada nazarda tutilgan maqsadini to'g'ri tushunish va shundan kelib chiqib uni talqin etish, ya'ni tegishli huquqiy munosabatni tartibga solishga nisbatan qo'llash hisoblanadi. Amaldagi qonunchilikda fuqarolik qonunchilik hujjatlarining talqin etilishi (yoki izohlanishi, inglizcha, Interpretation of laws) borasida muayyan qoida va ko'rsatmalar nazarda tutilmagan. Bu esa, o'z navbatida huquqni qo'llovchi, talqin etuvchilarda turlicha yondashuvlarni keltirib chiqaradi. Xorijiy mamlakatlar qonunchiligida esa qonunchilik hujjatlarini talqin etish borasida aniq ko'rsatmalar mavjud. Jumladan, AQSH Luizianna shtati Fuqarolik kodeksining (2011-yil 10-sentabrda qabul qilingan) 2-bobi "Interpretation of laws" deb nomlanadi va unda qonunchilik hujjatlarining matnini, undagi so'zlarni talqin etish va tatbiq etish borasidagi qoidalar belgilangan. Italiya FKning 12-moddasi hamda Qozog'iston Respublikasi FKning 6-moddasi ham Fuqarolik kodeksini (qonunni) talqin etishga bag'ishlanadi. Bundan tashqari, Shveysariya GK 1-moddasi (Application of the law) deb nomlanib, bunda ham fuqarolik qonunchilik hujjatlarini qo'llashga oid qoidalar belgilangan. Shuningdek, shu mazmundagi qoidalar Ukraina FKning 213-moddasidan ham anglashiladi.

Yuridik adabiyotlarda[18] fuqarolik qonunchiligini talqin etishga oid qoidalarining qonunchilikka kiritish zarurati quyidagi omillar bilan bog'liq ekanligi haqida fikrlar mavjud: fuqarolik-huquqiy tartibga solishning noaniq yo'naltirilganligi, normalarning mavhum (abstrakt)ligi, terminlarning turlicha nomlanishi va tizimlashtirilmaganligi (ko'p hollarda esa terminlarning tushunchasi berilmaganligi), huquqiy normalar va tushunchalar hamda ular mazmunining murakkablik darajasi yuqoriligi, huquqiy konstruksiyalarning chalkash va ular o'rtasidagi aniq chegara va nis-

batning aniq belgilanmaganligi (masalan, mulk huquqini himoya qilishda vindikatsiyaning majburiyat-huquqiy munosabatlariga, majburiyatlarga oid umumiy qoidalarining delikt va asossiz boylik orttirishdan kelib chiqadigan munosabatlarga qo'llanilishi, talab qilish huquqiga oid qoidalarining tizimlashmaganligi). Zero, "qonun chiqaruvchi tomonidan huquqiy normada ifodalangan haqiqiy ma'noni anglash va anglangan ma'noni amalda vujudga kelgan ijtimoiy munosabatga tatbiq etish zarurati"[19] fuqarolik qonunchiligini talqin etishning bosh formulasi sanaladi. Jorge Silva Sampaioning fikricha, "talqin etish – bu til qoidalar va yuridik normalar mazmunini o'zida ifodalaydigan va normalarni asoslashga qaratilgan operatsiyadir"[20]. B.Berisha va F.Berishalarning yozishicha, "talqin etish bitta maqsadni, ya'ni qonun chiqaruvchi nuqtayi nazaridan norma qanday shakllantirilgan bo'lsa uni talqin etish uchun normaning maqsadi va mazmunini aniqlashtirishni ko'zlaydi"[21].

Fikrimizcha, har qanday holatda ham fuqarolik qonunchiligi normalari qonun chiqaruvchi unda nazarda tutgan maqsaddan kelib chiqib talqin etilishi lozim. Bunda o'zbek tilidagi so'zlarning turli ma'noni anglatishi yoki terminlarning turlicha qo'llanilishi ta'sir ko'rsatmasligi lozim hamda normaning maqsadi nimaga qaratilganligi e'tiborga olinishi kerak. Qolaversa, boshqa huquq sohalaridan farqli ravishda fuqarolik qonunchiligi hujjatlarini uni qo'llashda ishtirok etayotgan barcha ishtirokchilar talqin etishlari mumkin, bu borada nizo vujudga kelganda esa yakuniy talqin sud tomonidan amalga oshirilishi lozim bo'ladi. Bu o'z navbatida, FK amaldagi tahririning 363-moddasidan ham anglashiladi. Fuqarolik qonunchiligi hujjatlarida noaniqliklar topilgan, u amaliyotda noto'g'ri yoki ziddiyatli tarzda qo'llanilgan taqdirda esa talqin vakolatli davlat organi tomonidan amalga oshiriladi. Talqin jarayonida ularga normalarni aniqlashtirishga qaratilgan tuzatishlar, o'zgartirishlar, qo'shimchalar kiritilishiga yo'l qo'yilmaydi. Shu bilan birga, fuqarolik qonunchiligini talqin etishda norma tushunarli va aniq ifodalangan bo'lsa hamda uni qo'llash ziddiyatlarga olib kelmasa, u qanday yozilgan bo'lsa, shunday talqin qilinishi lozim hisoblanadi. Biroq fuqarolik qonunchiligi hujjatining tili uni turlicha talqin qilishga olib kelsa, unda hujjat uning maqsadiga eng mos keladigan tarzda talqin qilinishi talab etiladi.

Bunda fuqarolik qonunchiligi hujjatidagi so'zlarga ularning umumiy qabul qilingan ma'nolari berilishi zarur bo'ladi. Talqin etishda e'tiborga molik yana bir jihat fuqarolik qonunchiligi hujjati texnik masalalar bilan bog'liqdir. Fikrimizcha, normada texnik masala nazarda tutilgan bo'lsa, talqinda texnik tushunchalarga ularning texnik ma'nolari berilishi lozim.

Loyihaning fuqarolik qonunchiligi bobiga kiritilishi taklif etilayotgan yana bir o'zgarish odatlar, boshqacha aytganda nohuquqiy manbalar bilan bog'liq. Chunki, fuqarolik huquqida qonunchilik hujjatlari bilan birga analogiya, odatlar va shartnomalar manba hisoblanadi. Analogiya va odatlarning fuqarolik huquqi uchun manba ekanligi tegishincha FKning 5- va 6-moddalaridan anglashilsa, shartnomaning manba ekanligi 1-modda ikkinchi qismidagi "fuqarolar (jismoniy shaxslar) va yuridik shaxslar shartnoma asosida o'z huquq va burchlarini belgilashda va qonun hujjatlariga zid bo'lmagan har qanday shartnoma shartlarini aniqlashda erkindirlar" qoidasidan kelib chiqadi. Bu manbalar bugungi kunda ishtirokchilarning o'zlari tomonidan tartibga solinadigan ijtimoiy munosabatlar uchun alohida ahamiyat kasb etadi. Gap shundaki, hozirda muayyan ijtimoiy munosabatlar sohalari yuzaga kelganki, ular davlat tomonidan yoki qonunchilik hujjatlari tomonidan emas, balki ishtirokchilarning o'zlari ishlab chiqib, kelishgan holda tasdiqlangan hujjatlar bilan tartibga solinadi. Masalan, sport musobaqalarini o'tkazish, turli sport federatsiyalari faoliyatini amalga oshirish qonun osti hujjatlari bilan tartibga solinmaydi va bu sohada nizolarni davlat sudlari tomonidan ko'rib chiqilmaydi. Davlat organlari ham sport sohasidagi shikoyatlarni ko'rib chiqishga ham haqli bo'lmaydilar. Shu sababli loyihada aynan mazkur jihatni inobatga olish maqsadida "agar qonunda muayyan ijtimoiy munosabatlar ishtirokchilarning o'zlari tomonidan tartibga solishi belgilangan bo'lsa, ushbu munosabatlarni qonunosti hujjatlari bilan tartibga solishga yo'l qo'yilmasligi" qoidasi kiritilmoqda.

Fuqarolik qonunchiligi va O'zbekiston Respublikasi ishtirokidagi xalqaro shartnoma hamda bitimlarning o'zaro nisbatini aniq belgilash ham muhimdir. Chunki, O'zbekiston xalqaro shartnomalarni tuzish yo'li bilan o'z zimmasiga muayyan majburiyatlarni olishi bilan undagi qoidalar

milliy qonunchilikda belgilangan normalar bilan muvofiq bo'lishi talab etiladi. FK amaldagi tahririda bu boradagi umumiy norma aks etadi, xolos. Bunda huquqiy munosabat ishtirokchilari yoki fuqarolik-huquqiy tisdagi shartnoma taraflari kelishuviga ko'ra huquqiy munosabatlarni tartibga solishga nisbatan xalqaro shartnoma yoki chet davlatining qonunchiligi qo'llanilishi mumkinligiga oid qoida nazarda tutilmagan. Bugungi kunda xalqaro konvensiyalarda yoxud xorijiy davlatlar qonunlarida yangi shartnomalar konstruksiyalari O'zbekiston Respublikasi rezidentlari va norezidentlari tomonidan keng qo'llanishi holatlari kuzatiladi. Bu fuqarolik huquqi subyektlariga erkinlik va mustaqillik beradi, chet el tajribasidan oqilona foydalanishga imkon beradi. Shu sababli loyihaga ishtirokchilarning xalqaro shartnomalar va chet davlati

qonunchiligi o'rtalaridagi huquqiy munosabatni tartibga solishga nisbatan qo'llashlariga yo'l qo'yilishi haqidagi qoidani kiritish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Xulosa sifatida aytganda, loyihaning fuqarolik qonunchiligiga bag'ishlangan 1-bobi huquqiy tartibga solishga oid bo'shliqlarni to'ldirish, mavjud normalar o'rtasidagi ziddiyatlarni bartaraf etish hamda qonunchilikni talqin etishda aniq qoidalarni nazarda tutish hamda fuqarolik-huquqiy tartibga solish predmeti doirasini kengaytirishni nazarda tutadi. Qolaversa, loyihada fuqarolik huquqining prinsiplari tarkibiga muhim ahamiyatga ega bo'lgan va bugungi fuqarolik-huquqiy doktrinani boyitishga xizmat qilgan muhim prinsiplar ham kiritilayotganligi fuqarolar va yuridik shaxslarning erkinligi va mulkiy mustaqilligini ta'minlashga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-apreldagi F-5464-son farmoyishi // <https://lex.uz/docs/4272621>
2. Abramov A.I. Ponyatiye funktsii prava // Jurnal rossiyskogo prav. 2006. - №2. - S. 71-83.
3. Muxammadiyev A.A. Fuqarolik huquqi tamoyillarining nazariy va amaliy muammolari: yurid. fan. dokt. ... dis. – Toshkent, 2012. – 12 b.
4. Klimova A.N. Prinsipi grajdanskogo prava: avtoref. dis. ... kand. yurid. nauk. – M., 2005.
5. Rahmonqulov H. Fuqarolik huquqining predmeti, metodi va tamoyillari. – Toshkent, 2003. – 28 b.
6. Reich N. General Principles of EU Civil Law (Cambridge, Intersentia, 2014) XXVIII and 216 pages.
7. Jeremy Bentham. Principles of the Civil Code // <https://www.laits.utexas.edu/poltheory/bentham/pcc/pcc.pa01.int.htm>
8. Grigoryeva M.A. Ponyatiye svobod v rossiyskom grajdanskom prave: avtoref. dis. ... kand. yurid. nauk. – Irkutsk: 2004.
9. Bryuxov R. B. Dispozitivnost v grajdanskom prave Rossii: dis. ... kand. yurid. nauk. Yekaterinburg, 2005.
10. Gordeyev P.A. Dispozitivnost v regulirov anii grajdanskix pravootnosheniy: teoretiko-metodolog icheskiy analiz // Rossiyskoye pravo. Obrazovaniye. Praktika. Nauka. 2018. - №4. – S. 79/ <https://cyberleninka.ru/article/n/dispozitivnost-v-regulirovanii-grazhdanskix-pravootnosheniy-teoretiko-metodologicheskiiy-analiz>
11. Zokirov I.B. Fuqarolik huquqi: Darslik. I qism / Mas'ul muharrir: H.Rahmonqulov: Qayta ishlangan va to'ldirilgan beshinchi nashr. –T.: TDYI nashriyoti, 2009. – 20 b.
12. Rahmonqulov H.R. Fuqarolik huquqi muammolari. – Toshkent: TDYI, 2009. – 13 b.
13. Fuqarolik huquqi. Darslik I-qism / O.Oqyulovning tahriri ostida. – Toshkent: TDYU, 2017.
14. Topildiyev V.R. Tashkiliy munosabatlarni fuqarolik-huquqiy tartibga solish: yurid. fan. dokt. ... dis.– Toshkent: 2021. – 26 b.
15. Baratov M.X. Fuqarolik munosabatlarida davlat ishtirokining nazariy va amaliy muammolari: yurid. fan. dokt. ... dis. – Toshkent, 2008.
16. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 20-apreldagi "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi O'RQ-682-son Qonuni // <https://lex.uz/docs/5378966>
17. Rustambekov I.R. Internet tarmog'ida fuqarolik-huquqiy munosabatlarni tartibga solish: yurid. fan. dokt. ... dis. – Toshkent, 2017. – 26 b.

18. Slesarev A.V. Spetsialno-yuridicheskoye tolkovaniye norm grazhdanskogo prava: avtoref. dis. ... kand. yurid. nauk. – M., 2003.
19. Mankovskiy I.A. Interpretatsiya norm grazhdanskogo prava: voprosi prakticheskogo primeneniya // Vestnik Omskogo universiteta. Seriya «Pravo». 2014. № 3 (40). – S.74 .
20. Sampaio J.S. An Almost Pure Theory of Legal Interpretation within Legal Science / In book: Legal Interpretation and Scientific Knowledge (pp.81-139) // <https://www.researchgate.net/publication/336906202>
21. Berisha B. and Berisha F. The Procedure of Interpretation of Legal Acts (November 24, 2019). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3492580>